

Strafferet og straffeprocessen

Aberratio ictus

Aberratio ictus er en betegnelse for, at en given handling får en anden følge end tilsigtet, og er relevant ved forårsagelsesdelikter.

F.eks. hvis en gerningsmand tilsigter at ramme A med et skud, men i stedet rammer han B. I dette tilfælde vil der blive straffet for forsøg på drab på A og for uagtsomt drab i relation til B.

Adfærdsdelikt

Et adfærdsdelikt er en overtrædelse, som er fuldbyrdet, så snart en bestemt adfærd er udvist. Det er ikke et krav for strafansvar, at der indtræder en bestemt følge, da handlingen alene vil udgøre en forbrydelse.

F.eks. straffelovens § 123 (vidnetrusler) er et adfærdsdelikt. Det at true et vidne er kriminaliseret, og forbrydelsen er fuldbyrdet allerede ved truslens fremsættelse, uanset om truslen har haft en indvirkning på den truede.

Direkte forsæt

Direkte forsæt er den højeste forsætsgrad. Direkte forsæt foreligger, når gerningsmanden handler med viden og vilje.

Ved adfærdsdelikter er det centrale for forsætlighedsvurderingen selve handlingen og omstændighederne omkring denne. Her består det direkte forsæt i viden om eller kendskab til, at den pågældende adfærd udgør en strafbar handling og en vilje til at realisere det pågældende gerningsmoment.

Man kan her spørge sig selv: *Hvad ved gerningsmanden under sin adfærd?*

Ved forårsagelsesdelikter består det direkte forsæt i, at gerningsmanden har til hensigt at bevirke en følges indtræden. Forsætligheden består derved i, at den pågældende følge er tilstræbt eller tilsigtet.

Man kan her spørge sig selv: *Hvad var gerningsmandens hensigt at forårsage ved sin adfærd?*

Dolus eventualis

Dolus eventualis er den laveste grad af forsæt.

Dolus eventualis kan inddeles i to former:

1. Hypotetisk eventualitetsforsæt

Hvis en gerningsmand har anset noget som muligt indtrædende, udgør det forsæt, hvis det må antages, at gerningsmanden ikke ville have handlet anderledes, selvom vedkommende havde haft viden om, hvad der ville ske.

Denne fortsætsform bygger dermed på en antagelse om, hvad gerningsmanden ville have gjort, såfremt han havde haft en anden viden, end han havde på det pågældende tidspunkt.

2. Positiv indvilligelse

Hvis gerningsmanden har indset muligheden for, at et gerningsmoment eller en given følge vil indtræde, og han har forholdt sig *accepterende* hertil, foreligger der et positivt indvilligelsesforsæt.

Det, der adskiller det positive indvilligelsesforsæt fra sandsynlighedsforsættet, er, at det ikke kræves, at gerningsmanden skal have indset sandsynligheden for, at et gerningsmoment eller en følge ville indtræde, for mere end 50 %. Dog er det et krav, at det kan lægges til grund, at gerningsmanden foretrækker at udøve den givne handling frem for at lade være.

Faktisk vildfarelse

Dolus eventualis er den laveste grad af forsæt.

Dolus eventualis kan inddeles i to former:

1. Hypotetisk eventualitetsforsæt

Hvis en gerningsmand har anset noget som muligt indtrædende, udgør det forsæt, hvis det må antages, at gerningsmanden ikke ville have handlet anderledes, selvom vedkommende havde haft viden om, hvad der ville ske.

Denne fortsætsform bygger dermed på en antagelse om, hvad gerningsmanden ville have gjort, såfremt han havde haft en anden viden, end han havde på det pågældende tidspunkt.

2. Positiv indvilligelse

Hvis gerningsmanden har indset muligheden for, at et gerningsmoment eller en given følge vil indtræde, og han har forholdt sig *accepterende* hertil, foreligger der et positivt indvilligelsesforsæt.

Det, der adskiller det positive indvilligelsesforsæt fra sandsynlighedsforsættet, er, at det ikke kræves, at gerningsmanden skal have indset sandsynligheden for, at et gerningsmoment eller en følge ville indtræde, for mere end 50 %. Dog er det et krav, at det kan lægges til grund, at gerningsmanden foretrækker at udøve den givne handling frem for at lade være.

Forårsagelsesdelikt

Et forårsagelsesdelikt kræver, at en bestemt følge indtræder, førend forbrydelsen er fuldbyrdet.

F.eks. er straffelovens § 237 (manddrab) et forårsagelsesdelikt. Forbrydelsen er fuldbyrdet, når døden indtræder.

Formildende omstændigheder (strafudmåling)

Hvis en person kendes skyldig for en overtrædelse af en bestemmelse i straffeloven, kan personen ikendes en straf inden for den strafframme, som er hjemlet i den konkrete bestemmelse eller en tilhørende strafbepættelse. I forbindelse med strafudmålingen ser domstolene på, om der var formildende omstændigheder ved forholdet, som skal medføre en mildere straf. I straffeloven § 82 findes en ikke-udtømmende opregning af sådanne omstændigheder. Andre omstændigheder end de, der fremgår af § 82 kan således også indgå i vurderingen.

Forsøg

Forsøg er en handling, der hverken udgør eller forårsager en forbrydelse, men som er foretaget med *forsæt* til en fuldbrydet forbrydelse.

Forsøg er reguleret i straffelovens § 21, og heraf følger, at handlinger, der tilsigter at fremme eller bevirke udførelsen af en forbrydelse, straffes som forsøg, når forbrydelsen ikke fuldbrydes

Forældelse

Forældelse er en strafophørsgrund, som er reguleret i straffelovens kapitel 11. Der sondres mellem to former for forældelse. Den første er ansvarsforældelse, hvorefter en lovovertrædelse ikke kan straffes, hvis den aktuelle forældelsesfrist er overskredet (se §§ 93-94). Den anden er strafforældelse (§ 97), hvorefter domme og andre retskraftige afgørelser med frihedsberøvende karakter ikke længere kan fuldbrydes efter udløbet af en forældelsesfrist. Det kunne være tilfældet, hvor den relevante myndighed ikke følger op på en fængselsdom ved faktisk at sørge for, at der sker en fuldbrydelse af dommen (vedkommende bliver sat i fængsel).

Fremrykket fuldbrydelsesmoment

Et delikt kan have et fremrykket fuldbrydelsesmoment. Når dette er tilfældet, er forbrydelsen fuldbrydet allerede ved den udviste adfærd, selvom handlingen ikke nødvendigvis har haft en tilsigtet effekt. Handling vil således være strafbar, uanset om en bestemt følge indtræder.

F.eks. er straffelovens § 123 (vidnetrusler) fuldbrydet allerede ved fremsættelsen af truslen, uanset om truslen har haft indvirkning på vidnet.

Frivillig tilbagetræden fra forsøg (§ 22)

Under visse omstændigheder kan tilbagetræden fra forsøg udgøre en strafophørsgrund, hvorefter gerningspersonen frifindes, § 22. Afhængigt af hvilken fase af forsøget, gerningspersonen træder tilbage fra, er der forskellige krav til, hvad gerningspersonen skal gøre for at blive straffri.

Beslutningsfasen er ikke strafbar.

Forberedelsesfasen er som udgangspunkt strafbar, men gerningspersonen kan frivilligt tilbagetræde ved at forholde sig passivt.

Iværksættelsesfasen er som udgangspunkt også strafbar, men gerningspersonen kan frivilligt tilbagetræde ved at forhindre forbrydelsens fuldbyrdelse.

Ved *fuldbyrdelsesfasen* kan gerningspersonen ikke længere tilbagetræde med strafophørende virkning.

Det skal bemærkes, at der er skærpede krav til en medvirkende persons tilbagetræden, idet denne *ikke* blot kan forholde sig passivt i forberedelsesfasen men skal hindre, at den anden/de andre også træder tilbage fra forsøget.

Der lægges ved vurderingen af tilbagetræden fra forsøg afgørende vægt på frivillighed, idet tilbagetræden eksempelvis *ikke* betragtes som frivillig, såfremt gerningspersonen stopper, fordi vedkommende bliver bange for at blive opdaget.

Ignorantia juris semper nocet

En grundsætning der fastslår, at ukendskab til loven ikke fritager for ansvar (ukendskab til loven diskulperer ikke).

Imaginær forbrydelse

Hvis en person tror, at et givent forhold er strafbart, men dette ikke er tilfældet, straffes vedkommende ikke - så er der tale om en imaginær forbrydelse. Dette følger af det almindelige legalitetsprincip, som ses i straffelovens § 1.

F.eks. hvis en person tror, at den seksuelle lavalder er 18 år, men alligevel har vedkommende samleje med en person på 17 år. Selvom vedkommende har haft forsæt til at begå en forbrydelse, så er der ikke hjemmel til straf for den pågældende handling og dermed tale om en imaginær forbrydelse. Vedkommende kan ikke straffes.

In dubio pro reo-princippet

Retssikkerhedsprincip, hvorefter tvivl skal komme den tiltalte til gode - det vil sige, at der skal ske frifindelse, hvis der er *rimeligt begrundet* tvivl om tiltaltes skyld. Grundsætningen er ikke nedfældet i en paragraf.

Juridiske personer i strafferetlig kontekst

Efter dansk ret kan også juridiske personer være strafssubjekter, hvis dette er direkte hjemlet i loven. For så vidt angår straffeloven er det hjemlet i § 306. Juridiske personer omfatter selskaber mv., herunder foreninger, kommuner og andre statslige myndigheder. En juridisk person kan straffes med bøde, hvis der inden for dens virksomhed er begået en lovovertrædelse, der enten kan tilregnes en tilknyttet fysisk person eller den juridiske person som sådan.

Legalitetsprincippet

Det følger af straffelovens § 1, 1. pkt., at strafansvar skal have hjemmel i lov. Straf eller andre strafferetlige retsfølger kan således alene pålægges for et forhold, hvis det konkrete gerningsindhold er kriminaliseret ved lov.

Materiel atypicitet

Materiel *typicitet* er en strafferetlig ansvarsbetingelse, som indebærer, at fortolkningen af en strafbestemmelse kan føre til, at et givent forhold ikke anses som værende strafbart, selvom forholdet er omfattet af en given bestemmelses ordlyd.

Materiel *atypicitet* foreligger, hvor gerningsindholdet er realiseret med den fornødne tilregnelser, men hvor handlingen er af en anden beskaffenhed end det, lovgivers hensigt var at kriminalisere med den pågældende bestemmelse. I disse tilfælde straffes handlingen ikke.

Medvirken

Det følger af straffelovens § 23, stk. 1, at alle, der, ved *tilskyndelse*, *råd* eller *dåd*, har medvirket til en forbrydelse, kan straffes.

Straffelovens § 23, stk. 1 anvendes, når en person ikke opfylder det materielle gerningsindhold i strafbestemmelsen, men alligevel er en del af et hændelsesforløb, som fører frem til realiseringen af en given forbrydelse.

Det betyder, at selvom man ikke selvstændigt har realiseret straffebestemmelsens gerningsindhold, så kan man straffes for medvirken hertil.

Negotiorum gestio (uanmodet forretningsførelse)

Negotiorum gestio, som betyder uanmodet forretningsførelse, er et udtryk for, at A varetager B's anliggender, uden at dette er aftalt mellem A og B.

En handling, der ellers ville være strafbar, kan blive straffri, når den er foretaget i den persons interesse, som berøres af den strafbare handling. Dette kræver dog, at varetagelsen er nødvendig for at afværge formuetab eller andre retstab for den pågældende person, og at denne selv er forhindret i at varetage sine egne interesser.

F.eks. hvis A uretmæssigt åbner B's brev, bryder ind i B's lejlighed eller anvender B's bil for at forhindre formuetab eller retstab hos B.

Nichtzumutbarkeit

Nichtzumutbarkeit foreligger, når der er tale om en så ekstrem situation, at straf, for en strafbar handling, vil være umenneskelig. Retspraksis anerkender ikke nichtzumutbarkeit, som værende en ansvarsfrihedsgrund men undertiden som en strafbortfaldsgrund, jf. straffelovens § 83, jf. § 82, nr. 1 og nr. 6.

Se gerne [Nichtzumutbarkeit – U.1992.752/2 \(learninglaw.dk\)](#), hvor der forelå strafbortfald som følge af Nichtzumutbarkeit.

Nødret (straffelovens § 14)

En nødretshandling er, i modsætning til nødværge, *ikke* rettet imod en angriber, men en farlig situation.

Straffelovens § 14 angiver de krav, som nødretshandlingen skal opfylde, før den er straffri. Det følger heraf, at en ellers strafbar handling, er straffri, hvis den er:

1. Nødvendig til at afværge (det mindste middel, der kan tjene til effektiv afværgelse)
2. en truende skade på person eller gods,
3. og såfremt lovovertrædelsen må anses for at være af forholdsvis underordnet betydning (en afvejning af lovovertrædelsen over for den truende skade)

HUSK at nødret ikke er begrænset til den person, der udsættes for fare. Det er anerkendt, at der også er en ret til intervention til fordel for en anden person, der er udsat for fare.

Nødværge (straffelovens § 13)

Nødværge er en afværgelse af et uretmæssigt angreb ved hjælp af en ellers strafbar handling.

Denne handling er rettet imod en angriber.

Straffelovens § 13, stk. 1 angiver de krav, som nødværgehandlingen skal opfylde, før den er straffri.

1. Handlingen skal være nødvendig for at modstå eller afværge (det mindste middel, der kan tjene til effektiv afværgelse)
2. et påbegyndt eller overhængende
3. uretmæssigt angreb
4. og den må ikke gå ud over, hvad der under hensyn til angrebets farlighed, angriberens person og det angrebne retsgodes betydning er forsvarligt (der skal foretages en afvejning af hensynet til den, der var truet af et angreb, og på den anden side hensynet til den, der rammes af en modhandling)

HUSK at nødværgeretten ikke er begrænset til den person, der angribes. Det er anerkendt, at der også er en ret til at bruge nødværge til fordel for en anden person, der angribes.

Objektive straffrihedsgrunde

Ved en objektiv straffrihedsgrund forstås en omstændighed, der foreligger ved handlingens foretagelse og gør den straffri, trods handlingen i øvrigt opfylder betingelserne for at pådrage strafansvar, herunder nødværge, nødret, negotiorum gestio og samtykke.

Objektivt ansvar

Forhold, der straffes på baggrund af objektivt ansvar, tager *ikke* højde for, om den ansvarlige kan *bebrejdes* for forholdet. Det vil sige, at det er irrelevant, om gerningspersonen har haft forsæt eller handlet uagtsomt, vedkommende bliver ansvarlig alene fordi, at vedkommende har opfyldt gerningsmomenterne i bestemmelsen. Der er ikke nogen af bestemmelserne i straffeloven, som hjemler objektivt ansvar, men det ses af og til i særlovgivningen.

Proportionalitet

Afspejler forholdet mellem mål og middel. Dette princip finder anvendelse i flere strafferetlige henseender. Det kommer blandt andet til udtryk ved: Grænserne for udøvelse af nødværge, forvaltningsretlige betragtninger om politiets magtudøvelse under anholdelse og ransagelse, strafudmåling og teoretiske betragtninger om baggrunden for, at stater pålægger borgere straf.

Putativ forbrydelse

En putativ forbrydelse foreligger i de tilfælde, hvor en person foretager en lovlig handling, men hvor vedkommende er af den overbevisning, at han/hun begår en forbrydelse ved sin handling. En sådan handling kan straffes som forsøg på at begå en forbrydelse.

F.eks. hvis en person køber sukker i den tro, at det er heroin. Det kan straffes som forsøg på overtrædelse af reglerne i lov om euforiserende stoffer eller straffelovens § 191.

Retsvildfarelse

En retsvildfarelse vedrører ukendskab til eller misforståelse af en lovbestemmelse. Retsvildfarelser bedømmes almindeligvis strengere end faktiske vildfarelser, bl.a. begrundet i grundsætningen om ignorantia juris semper nocet.

Der kan både være tale om en egentlig retsvildfarelse og en uegentlig retsvildfarelse.

1. Egentlig retsvildfarelse

Dette er en vildfarelse om den strafferetlige regel, der kriminaliserer et forhold. Denne form for retsvildfarelse kan ikke medføre straffrihed, men den kan dog bevirke en mildere straf eller strafbortfald. Se hertil straffelovens § 82, nr. 4.

2. Uegentlig retsvildfarelse

Dette er en vildfarelse om de præjudicielle regler (f.eks. regler i aftaleloven). Modsat den egentlige retsvildfarelse angår den uegentlige ikke indholdet af selve den strafferetlige regel, men angår derimod regler, som ligger uden for de strafferetlige regler. Den uegentlige retsvildfarelse udelukker forsæt.

Samtykke

Ved samtykke forstås en forudgående indvilligelse i at en handling foretages. En sådan indvilligelse kan under visse omstændigheder gøre den ellers strafbare handling straffri. De relevante omstændigheder vil dels være, hvilken beskyttelsesinteresse kriminaliseringen af et forhold har, og dels fra hvem og på hvilken måde samtykket er fremkommet. Hvis en handling er gjort strafbar alene af hensyn til enkeltpersoner, hvis interesser skal værnes om, kan disse som regel gyldigt give afkald på dette værn ved samtykke. Et eksempel på dette er hærværk efter § 291. Hvis handlingen derimod er gjort strafbar af hensyn til eksempelvis en større gruppe mennesker eller almenheden generelt, kan der ikke gives et samtykke med straffrihed til følge. Et eksempel på dette er bigami efter § 208, hvor en af parterne ikke kan samtykke til, at en person har flere ægtefæller, idet bigami krænker den offentligretlige orden. For så vidt angår samtykkets karakter, skal det være udtryk for personens vilje, hvorefter der for eksempel ikke foreligger gyldigt samtykke, hvis dette er givet på baggrund af ulovlig tvang eller trusler om vold. Personen, der afgiver samtykket, skal endvidere have en forståelse af, hvilke konsekvenser et samtykke vil kunne have. Der skal således særlige omstændigheder til før, at f.eks. børn kan give et gyldigt samtykke.

Sandsynlighedsforsæt

Forsæt kan bestå i at anse et gerningsmoments tilstedeværelse eller en følges indtræden for overvejende sandsynlig. Gerningsmanden skal således have anset det for værende *mere* sandsynligt, at et gerningsmoment var til stede, eller at en følge ville indtræde, frem for det modsatte. Det er således tilstrækkeligt, at gerningsmanden har anset følgen eller gerningsmomentet for mere end 50 % sandsynlig.

Skærpende omstændigheder (strafudmåling)

Hvis en person kendes skyldig for overtrædelse af en bestemmelse i straffeloven, kan de ikendes en straf inden for den strafferamme, som er hjemlet i den konkrete bestemmelse eller en tilhørende strafbestemmelse. I forbindelse med strafudmålingen ser domstolene på, om der var skærpende omstændigheder ved forholdet, som skal medføre en højere en straf. I straffeloven § 81 findes en ikke-udtømmende opregning af sådanne omstændigheder. Andre omstændigheder end de, der fremgår af § 81 kan således også indgå i vurderingen.

Strafbortfald

Selvom en gerning var ulovlig og gerningspersonen opfyldte alle øvrige strafbetingelser, kan straffen efter omstændighederne alligevel bortfalde. Dette kan ske, hvor helt særlige omstændigheder gør, at gerningen ikke er strafværdig (se straffeloven § 83). Dette har blandt andet været tilfældet i en række sager om journalister, der har brudt loven i forbindelse med deres journalistvirke.

Strafophørsgrund

En strafophørsgrund er kendetegnet ved, at den indtræder efter, at strafansvar er pådraget. Dette er tilfældet ved forældelse og tilbagetræden fra forsøg. Retsvirkningerne adskiller sig *ikke* fra straffrihedsgrunde, idet begge udelukker straf. Forældelse og tilbagetræden fra forsøg er strafophørsgrunde.

Subjektive straffrihedsgrunde

De subjektive straffrihedsgrunde vedrører gerningsmandens person. Disse omfatter navnlig straffelovens §§ 15-16.

I medfør af straffelovens § 15 vil handlinger, begået af børn under 15 år, ikke blive straffet.

I medfør af straffelovens § 16 straffes gerningsmanden ikke, hvis han har været utilregnelig i gerningsøjeblikket på grund af sindssygdom eller tilsvarende tilstand.

Tilregnelighed (§ 16)

Tilregnelighed må ikke forveksles med begrebet "tilregnelse". Tilregnelighedsbetingelsen indebærer, at personer, der på tidspunktet for den strafbare gerning var sindssyge eller noget, der må sidestilles hermed, ikke kan straffes. Her vurderes graden af eventuel mental retardering, psykiske lidelser eller tilsvarende af relevans for sagen. Tilregnelighed angår således gerningspersonens sindstilstand og mentale udvikling i gerningsmomentet. Tilregnelighedsvurderingen er en juridisk afvejning, hvor der dog ofte bliver lagt stor vægt på lægefaglige vurderinger og erklæringer fra retslægerådet.

Tilregnelse

Det er almindeligvis en betingelse for strafansvar, at der foreligger skyld hos gerningsmanden (her ses bort fra de tilfælde, hvor der forekommer objektivet ansvar). Tilregnelseskravet er forsæt, medmindre uagtsomhed har udtrykkelig hjemmel i gerningsbeskrivelsen, jf. straffelovens § 19.

Forsæt er en samlebetegnelse for det krav, som stilles til ansvarssubjektets (gerningsmandens) subjektive indstilling til en kriminell handling, for at en handling kan vurderes som værende ansvarspådragende. Der sondres i dansk strafferet mellem direkte forsæt, sandsynlighedsforsæt og dolus eventualis. Straffeloven definerer ikke selv begrebet forsæt.

Tilregnelse trods manglende tilregnelighed

Denne situation kan foreligge, såfremt domstolen vurderer, at både de objektive (A skød B) og de subjektive (A *ville* dræbe B) gerningsmomenter er opfyldt, men at gerningspersonen var utilregnelig og dermed blev frifundet for straf i medfør af straffeloven § 16, f.eks. grundet psykotisk tilstand på gerningstidspunktet. I sådanne situationer, vil gerningspersonen ikke kunne pålægges almindelig straf (bøde og fængsel, se § 31). Derimod kan andre formålstjenelige foranstaltninger komme på tale, herunder f.eks. psykiatrisk behandling, afvænnning, tilsyn, mv., jf. straffeloven § 68. Se også § 69.

Uagtsomhed

Uagtsomhed kan kun straffes, hvis der er udtrykkelig hjemmel hertil, jf. straffelovens § 19.

Uagtsomhed kan inddeles i forskellige grader, herunder blandt andet i grov og simpel uagtsomhed, og straffelovens § 19 omfatter begge former. Der kan dog være en udtrykkelig begrænsning i medfør af en given bestemmelse, hvorefter det alene er grov uagtsomhed, der er strafbart. Se f.eks. straffelovens § 291, stk. 3 (tingsbeskadigelse), §§ 300 a og c (visse formuekrænkelser) samt § 303 (hæleri).

Undladelse

Straf kan pålægges for et forhold, hvis strafbarhed er hjemlet ved lov, jf. hertil også legalitetsprincippet, i straffelovens § 1. Hertil skal man være opmærksom på, at der i nogle tilfælde ikke kun straffes for handlinger, men at også en undladelse af en handling, altså passivitet, kan være strafbar.